

بررسی کیفی مجله‌های علوم باغبانی در ایران^۱

مرتضی خوشخوی^۲، مجید عزیزی، کورش وحدتی، وازگین گریگوریان، مصطفی مبلی

و عنایت‌الله تفضلی^۳

چکیده

در یک طرح پژوهشی که در فرهنگستان علوم اجرا شد، ۲۰۰ مجله علمی که در ۱۳ شاخه علوم کشاورزی و منابع طبیعی در کشور منتشر می‌شوند، از نظر کیفی ارزیابی شدند. در این مقاله، بررسی ۱۰ مجله علمی که در سال ۱۳۹۳ در رشته علوم باغبانی در ایران منتشر شده‌اند، گزارش می‌شود. در این پژوهش، ۱۰ شاخص برای ارزیابی شکلی-ساختاری و ۱۰ شاخص برای ارزیابی کیفی مقاله‌ها در نظر گرفته شدند. سپس، با به کارگیری این شاخص‌های ارزیابی و استفاده از روش آماری، مجله‌ها رتبه‌بندی شدند. نتایج این بررسی نشان داد که یکی از مجله‌های علوم باغبانی منتشر شده در ایران رتبه بسیار خوب داشت، دو مجله خوب، چهار مجله متوسط و سه مجله ضعیف بودند. همچنین؛ مجله‌ها از نظر پنج شاخص کیفی بررسی شدند که مجله بین‌المللی علوم و فنون باغبانی^۴ و مجله علوم و فنون باغبانی ایران از نظر ارزش کاربردی؛ مجله بین‌المللی علوم و فنون باغبانی، مجله علوم و فنون باغبانی ایران و مجله خشکبارها^۵ از نظر ضرورت انتشار؛ مجله بین‌المللی علوم و فنون باغبانی و مجله خشکبارها از نظر به‌روز بودن موضوع مقاله؛ مجله بین‌المللی علوم و فنون باغبانی از نظر بدیع بودن موضوع مقاله؛ مجله بین‌المللی علوم و فنون باغبانی و مجله خشکبارها از نظر ارزش علمی-کاربردی مقاله برتر بودند. به طور کلی، پیشنهاد شده است که یک یا چند مجله با کیفیت و دارای نمایه‌های معتبر مانند مجله‌هایی که توسط انجمن‌ها منتشر می‌شوند، اجازه انتشار یابند و از انتشار مجله‌های مشابه جلوگیری شود.

واژه‌های کلیدی: ارزیابی مجله، شاخص علمی، نشریه‌های علمی.

مقدمه

گروه علوم کشاورزی فرهنگستان علوم در راستای وظیفه‌های خود در قالب طرحی پژوهشی با عنوان "بررسی و ارزیابی کیفی مجله‌های علمی کشاورزی و منابع طبیعی" را در ۱۳ شاخه تخصصی گروه بررسی کرد (۴، ۵). در این طرح، شاخص‌های کلی مربوط به کیفیت مقاله‌ها بررسی شدند. وزارت علوم تحقیقات و فناوری رتبه‌بندی ۱۲۵۰ نشریه علمی خود از جمله ۹ نشریه مربوط به علوم باغبانی را بررسی کرده است (۲). همچنین؛ دانشگاه آزاد اسلامی ۷۰ مجله آن دانشگاه که در علوم کشاورزی و منابع طبیعی منتشر می‌شوند را ارزیابی کرده است (۱). در هیچ‌کدام از این رتبه‌بندی‌ها، مقاله‌ها از نظر کیفی بررسی نشده‌اند. در این مقاله، نتیجه ارزیابی ۱۰ مجله علمی در رشته علوم باغبانی که در ایران منتشر می‌شوند، ارزیابی شده‌اند. هدف اصلی این بررسی، تعیین شاخص‌های کلی و کیفی مجله‌ها و رتبه‌بندی آن‌ها بر این اساس بوده است.

مواد و روش‌ها

نخست با مراجعه به منابع موجود (۳) تعداد ۱۰ مجله علمی- پژوهشی که در ایران در رشته علوم باغبانی در سال ۱۳۹۳ منتشر شده‌اند، گزینش و تمام شماره‌های مجله‌ها که در این سال منتشر شده بودند جمع‌آوری شدند. چنانچه مجله‌ای در این سال منتشر نشده بود، شماره‌های منتشرشده سال ۱۳۹۲ آن ارزیابی شدند. سپس شاخص‌های شکلی- ساختاری مجله و همچنین شاخص‌های کیفی مقاله‌های آن، امتیازها و ضریب‌های هر یک در قالب یک پرسشنامه تعیین شد. ده شاخص شکلی- ساختاری هر مجله که عبارت بودند از ۱- سابقه انتشار، ۲- مناسب بودن عنوان مجله و تطابق عنوان فارسی با انگلیسی، ۳- وضع ظاهری مجله از نظر تطبیق با یک مجله علمی نمونه، ۴- انتشار به موقع و رعایت تناوب انتشار مجله، ۵- نمایه شدن در پایگاه‌های اطلاعات علمی معتبر، ۶- ترکیب هیئت تحریریه و مشاوران و سابقه‌های علمی آن‌ها و داشتن نظام داوری مناسب، ۷- رعایت درصد مقاله‌های مجاز هیئت تحریریه در مجله، ۸- نقش مجله در گسترش مرزهای دانش یا تأثیر کاربردی مجله در توسعه کشور، ۹- ارتباط انتشار مجله با انجمن علمی و ۱۰- ضرورت انتشار مجله با توجه به فعالیت‌های علمی در رشته، امتیازدهی شدند. همچنین به ده شاخص ارزیابی کیفی مقاله‌های هر مجله که عبارت بودند از ۱- به‌روز بودن موضوع مقاله و نوآوری در آن، ۲- بدیع بودن موضوع مقاله، ۳- ارزش مقاله از نظر حل یک مسئله علمی یا کاربردی، ۴- رعایت اصول نگارش در مقاله، ۵- رعایت استاندارد در چکیده فارسی و انگلیسی و داشتن واژگان کلیدی، ۶- رعایت اصول مقدمه‌نویسی، ۷- کامل، گویا و مناسب بودن روش پژوهش، ۸- مطابقت نتایج با روش‌ها، ۹- جامع و شفاف بودن، ۱۰- جامع و مانع بودن بحث‌ها و پیشنهادها و کامل بودن بررسی منابع و رعایت فرمت مشخص، امتیاز داده شدند.

تکمیل پرسشنامه امتیازهای شکلی- ساختاری مجله با نظر اعضای شاخه علوم باغبانی گروه کشاورزی فرهنگستان علوم انجام گردید و امتیازدهی به مقاله‌های هر مجله به داوران متخصص واگذار شد و در پایان امتیازهای کل هر مجله محاسبه شدند. مشروح شاخص‌ها، امتیازها و ضریب‌های آن‌ها در مقاله کلی گروه آمده است (۵). امتیازهای کل مجله‌ها، میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات آن‌ها تعیین و با بهره‌گیری از روش‌های آماری (۴، ۶) مجله‌ها رتبه‌بندی شدند.

نتایج

در جمع، تعداد ۱۲۰ مقاله در مجله‌های بررسی شده براساس دستورکارهای اجرایی طرح ارزیابی شدند. عنوان‌ها، ناشران، امتیازهای شکلی- ساختاری، امتیازهای مقاله‌ها و امتیازهای کل مجله‌های ارزیابی شده در جدول ۱ آمده است.

براساس امتیازهای کل به دست آمده و با استفاده از روش آماری، مجله‌ها در چهار رتبه بسیارخوب، خوب، متوسط و ضعیف قرار گرفتند. نام مجله‌های هر رتبه به شرح زیر است:

مجله بسیار خوب: مجله بین‌المللی علوم و فنون باغبانی.

مجله‌های خوب: مجله علوم و فنون باغبانی ایران و مجله خشکبارها.

مجله‌های متوسط: نشریه علوم باغبانی ایران، علوم و فنون کشت‌های گلخانه‌ای، نشریه علوم باغبانی و مجله گیاهان زینتی.

مجله‌های ضعیف: تحقیقات گیاهان دارویی و معطر ایران، زراعت و فناوری زعفران و پژوهش‌های زعفران.

درصد این رتبه‌ها در شکل ۱ آمده است.

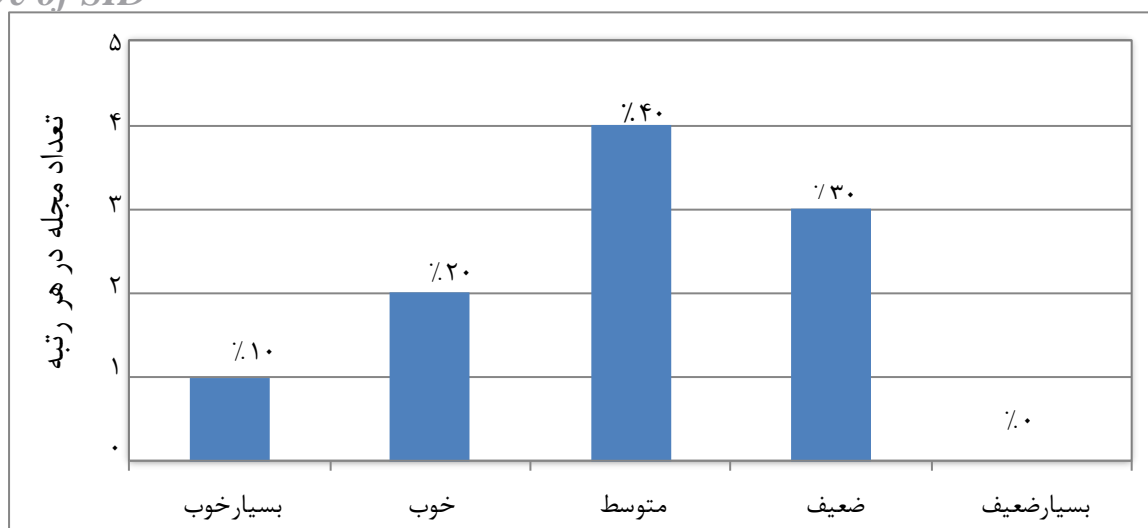
رتبه	نام نشریه	ناشر	امتیاز شکلی- ساختاری (بیشینه ۴۰)	امتیاز مقاله‌ها (بیشینه ۶۰)	امتیاز کل (بیشینه ۱۰۰)
۱.	مجله بین‌المللی علوم و فنون باغبانی (به زبان انگلیسی)	انجمن علوم باغبانی ایران و دانشگاه تهران	۳۳	۴۷/۶۹	۸۰/۶۹
۲.	مجله علوم و فنون باغبانی ایران	انجمن باغبانی ایران	۳۶/۲۵	۴۲/۱۳	۷۸/۳۸
۳.	مجله خشکبارها (به زبان انگلیسی)	دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان	۲۶/۷۵	۴۲/۶۹	۶۸/۴۴
۴.	نشریه علوم باغبانی ایران (علوم کشاورزی ایران سابق)	پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران	۲۳/۷۵	۳۷/۵۸	۶۱/۳۳
۵.	علوم و فنون کشت‌های گلخانه‌ای	دانشگاه صنعتی اصفهان	۲۳/۷۵	۳۵/۵۴	۵۹/۲۹
۶.	نشریه علوم باغبانی (علوم و صنایع کشاورزی سابق)	دانشگاه فردوسی مشهد	۱۸/۲۵	۳۶/۲۹	۵۴/۵۴
۷.	مجله گیاهان زینتی ^۱ (به زبان انگلیسی)	دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت با همکاری انجمن علمی گل و گیاهان زینتی	۱۸/۴۵	۳۵/۹۶	۵۴/۴۱
۸.	تحقیقات گیاهان دارویی و معطر ایران	مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع ایران	۲۳	۲۹/۷۵	۵۲/۷۵
۹.	زراعت و فناوری زعفران	دانشگاه تربت حیدریه با همکاری انجمن گیاهان دارویی ایران	۱۷/۵۰	۳۰/۱۲	۴۷/۶۲
۱۰.	پژوهش‌های زعفران	دانشگاه بیرجند با همکاری انجمن علوم زراعت و اصلاح نباتات ایران	۱۰	۳۰/۵۶	۴۰/۵۶

میانگین (امتیاز کل) ۵۹/۸۱، واریانس ۱۶۴/۸۷، انحراف معیار ۱۲/۸۴، ضریب تغییرات (%). ۲۱/۴۷.

افزون بر رتبه‌بندی کلی مجله‌ها، پنج شاخص مهم ارزش کاربردی مجله، ضرورت انتشار مجله، به‌روز بودن موضوع مقاله‌ها، بدیع بودن موضوع مقاله‌ها و ارزش علمی- کاربردی مقاله‌ها نیز محاسبه شدند (جدول ۲).

براساس جدول ۲، مجله‌هایی که امتیاز آن‌ها بیشتر از میانگین به اضافه یک انحراف معیار ($\mu + 1\sigma$) بود، مشخص شدند و نتایج زیر به دست آمد.

از نظر ارزش کاربردی: مجله بین‌المللی علوم و فنون باغبانی و مجله علوم و فنون باغبانی ایران.
 از نظر ضرورت انتشار: مجله بین‌المللی علوم و فنون باغبانی، مجله علوم و فنون باغبانی ایران و مجله خشکبارها.
 از نظر به‌روز بودن موضوع مقاله: مجله بین‌المللی علوم و فنون باغبانی و مجله خشکبارها.
 از نظر بدیع بودن موضوع مقاله: مجله بین‌المللی علوم و فنون باغبانی.
 از نظر ارزش علمی- کاربردی مقاله: مجله بین‌المللی علوم و فنون باغبانی و مجله خشکبارها برتر بودند.

شکل ۱- درصد رتبه‌های مجله‌های داوری شده در شاخه علوم باغبانی.

جدول ۲- میانگین امتیازهای شاخص‌های مهم ارزیابی کیفی مقاله‌ها در مجله‌های علوم باغبانی شاخه علوم باغبانی در سال ۱۳۹۳.

ردیف	نام مجله	ارزش کاربردی مجله	ضرورت انتشار مجله	به‌روز بودن موضوع مقاله	بدیع بودن موضوع مقاله	ارزش علمی - کاربردی مقاله
۱.	مجله بین‌المللی علوم و فنون باغبانی	۷	۶	۶	۲/۸۷	۶
۲.	مجله علوم و فنون باغبانی ایران	۷	۶	۴/۵	۲	۴/۸۳
۳.	مجله خشکبارها	۵/۲۵	۶	۵/۲۵	۲/۳۷	۶
۴.	نشریه علوم باغبانی ایران (علوم کشاورزی ایران سابق)	۳/۵	۱/۵	۴/۶	۲/۱۶	۳/۸۳
۵.	علوم و فنون کشت‌های گلخانه‌ای	۳/۵	۴/۵	۴/۱۶	۱/۲۵	۴/۰۸
۶.	نشریه علوم باغبانی (علوم و صنایع کشاورزی سابق)	۳/۵	۱/۵	۴/۱۶	۱/۴۱	۳/۹۱
۷.	مجله گیاهان زینتی	۳/۵	۳	۴/۳۳	۲/۱۶	۴/۵
۸.	تحقیقات گیاهان دارویی و معطر ایران	۵/۲	۴/۵	۲/۶۶	۰/۶۶	۳/۱۶
۹.	زراعت و فناوری زعفران	۱/۷۵	۱/۵	۴	۱/۵	۴/۲۵
۱۰.	پژوهش‌های زعفران	۱/۷۵	۱/۵	۳/۵	۱/۳۷	۴/۲۵
	میانگین	۴/۱۹	۳/۶	۴/۳۲	۱/۷۷	۴/۴۸
	انحراف معیار	۱/۸۸	۲/۰۲	۰/۹	۰/۶۳	۰/۹۱
	ضریب تغییرات (/)	۴۴/۸۷	۵۶/۱۱	۲۰/۸۳	۳۵/۰۳	۲۰/۳۱

بحث

همانگونه که در جدول ۱ ملاحظه می‌شود ۷۰٪ از مجله‌های ارزیابی شده در این شاخه در رتبه‌های بسیار خوب، خوب و متوسط قرار دارند. در این میان، مجله بین‌المللی علوم و فنون باغبانی که تنها مجله بسیار خوب تشخیص داده شده در هر پنج شاخص، مجله خشکبارها در سه شاخص، مجله علوم و فنون باغبانی ایران در دو شاخص برتر بودند و ۷۰٪ از مجله‌های این شاخه در

هیچ یک از شاخص‌های پنج‌گانه امتیاز لازم را کسب نکردند. در این راستا، ۳۰٪ از مجله‌ها، "ضعیف" ارزیابی شدند و به جز مجله تحقیقات گیاهان دارویی و معطر ایران که باید در بهبود کیفیت مقاله‌های خود بکوشد انتشار دو مجله دیگر، ضروری به نظر نمی‌رسد. به طور کلی، تأکید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بر این موضوع که استادان دانشگاه برای ترفیع باید مقاله در مجله‌هایی داشته باشند که شاخص ISI یا Q₁ را داشته باشند، موجب شده که مقاله‌های "بسیار خوب" کشور، به مجله‌های خارجی فرستاده شوند. بنابراین نه تنها مجله‌های داخلی، مقاله‌های خوب و بسیار خوب دریافت نمی‌کنند، بلکه پژوهش‌ها به سوی مسایلی جهت می‌یابند که برای مجله‌های خارجی اهمیت دارند و در مورد مسایل داخلی صحبتی نمی‌شود. انتشار مجله‌های مشابه و گاهی با هیئت تحریریه ساختگی برای دریافت مجوز یا رتبه علمی برای مجله، مشکل را چند برابر کرده است. با این که انتشار در سطح بین‌المللی بسیار پسندیده است، لازم است در این باره تمهیداتی اندیشیده شوند که بیشتر به مسایل داخلی کشور پرداخته شود. به هر حال نتایج این پژوهش بیانگر این است که سطح علمی برخی از مقاله‌های مجله‌های مورد بررسی، پایین است به گونه‌ای که هیچ‌کدام از مجله‌های بررسی شده در رشته علوم باغبانی از نظر اثرگذاری علمی یا عملی در درجه "بسیار خوب" قرار نداشتند. به نظر می‌رسد مقاله‌ها بیشتر به منظور دریافت مدرک تحصیلی دانشجویان یا ارتقا و ترفیع اعضای هیئت علمی منتشر شده‌اند. لازم است که یک یا چند مجله با کیفیت و دارای نمایه‌های معتبر مانند مجله‌هایی که توسط انجمن‌ها منتشر می‌شوند، اجازه انتشار یابند و از انتشار مجله‌های مشابه جلوگیری شود. در برخی از مجله‌ها مانند علوم و فنون کشت‌های گلخانه‌ای مقاله‌های غیرمرتبط با عنوان مجله مانند مقاله در مورد محصول‌های زراعی مشاهده می‌شوند که بهتر است حدود تخصص‌ها رعایت شود. برخی از مجله‌ها از نظر ویراستاری اشکال عمده دارند برای مثال، در مجله گیاهان زینتی، ویرایش به اندازه‌ای ضعیف است که در یکی از شماره‌ها، عنوان مقاله که روی جلد آمده با عنوان مقاله در داخل مجله متفاوت است. بهتر است انتشار چنین مجله‌هایی به ویژه این که به زبان انگلیسی هستند با دقت بیشتری صورت گیرد. پیشنهاد می‌شود که کلیه مجله‌های علمی کشور فقط توسط انجمن‌های علمی یا ناشران صلاحیت‌دار به چاپ برسند.

سپاسگزاری

از فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران برای تأمین اعتبار انجام این طرح سپاسگزاری می‌شود.

منابع

۱. بی‌نام. ۱۳۹۴. سامانه ارزیابی نشریات دانشگاه آزاد اسلامی. برگرفته از eval.journals.iau.ir
۲. بی‌نام. ۱۳۹۴. سامانه نشریات علمی، وزارت علوم تحقیقات و فناوری، معاونت پژوهش و فناوری، دفتر سیاست گذاری و برنامه ریزی امور پژوهشی، کمیسیون نشریات علمی کشور، برگرفته از <http://journals.msrt.ir>
۳. بی‌نام. ۱۳۹۴. عنوان‌های مجله‌های گروه علوم کشاورزی مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۹۳، برگرفته از <http://journals.msrt.ir>
۴. شریفی تهرانی، ع. ۱۳۹۵. گزارش پایانی طرح پژوهشی «بررسی و ارزیابی کیفی مجلات علمی کشاورزی و منابع طبیعی» گروه علوم کشاورزی فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران، ۹۵ صفحه.
۵. شریفی تهرانی، ع. ۱۳۹۶. بررسی کیفی مجله‌های علمی کشاورزی و منابع طبیعی ایران؛ مجله پژوهش‌های راهبردی در علوم کشاورزی و منابع طبیعی ۱۹۸-۱۸۹: ۲(۲).
۶. یزدی صمدی، ب.، ح. امیری‌نوغان و س.ع. پیغمبری. ۱۳۸۶. آمار و احتمالات کاربردی. تهران، مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران. شماره ۲۸۲۷. ۷۵۶ صفحه.

Qualitative Evaluation of Horticultural Science Journals in Iran

M. Khosh-Khui¹, M. Azizi, K. Vahdati, V. Grigorian M. Mobli and E. Tafazoli²

In an investigation carried out at the Department of Agricultural Science, IR Academy of Sciences, totally, 200 Iranian scientific journals in the fields of Agricultural Sciences and Natural Resources were qualitatively evaluated. In this article, results of evaluation of 10 journals published in 2014 in the field of Horticultural Sciences are reported. Ten indices were designed for evaluating the quality of published articles in journals and another 10 indices for evaluation of the format of the journals. The journals were evaluated by these indices and the obtained data were statistically analyzed to rank the journals. Results showed that 10% of the Horticultural Sciences journals published in Iran ranked “very good” 20% “good”, 40% “intermediate”, and 30% “weak”. The journals were also compared by five indices in relation to the published articles. These were innovativeness, applicability and up-to-datedness of articles and practical usefulness and necessity of publication of the journal. According to the obtained data, International Journal of Horticultural Science and Technology, Iranian Journal of Horticultural Science and Technology scored high for applicability; International Journal of Horticultural Science and Technology, Iranian Journal of Horticultural Science and Technology and Journal of Nuts for necessity of publication; International Journal of Horticultural Science and Technology and Journal of Nuts for up-to-datedness; International Journal of Horticultural Science and Technology for article innovativeness; International Journal of Horticultural Science and Technology and Journal of Nuts for article practical usefulness. In general, it is suggested that publication of one or more qualified journals sponsored by scientific societies being supported and the publication of others being discontinued.

Key words: Journal evaluation, Scientific index, Scientific journals.

1. Corresponding author, Email: mkhoshkhui@yahoo.com

2. Fellow of I.R. Academy of Sciences and Professor of Shiraz University, Invited Scholar of I.R. Academy of Sciences and Professors of Ferdowsi University of Mashhad, Invited Scholar of I.R. Academy of Sciences and Professor of Tehran University, Invited Scholar of I.R. Academy of Sciences and Professor of Tabriz University, Invited Scholar of I.R. Academy of Sciences and Professor of Isfahan University of Technology and Associated Member of I.R. Academy of Sciences and Professor of Shiraz University, respectively.